

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра музичних інструментів

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної і

навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В.

2016 р.

ОРКЕСТРОВИЙ КЛАС

РОБОЧА ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки бакалавра

галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

спеціальність 025 «Музичне мистецтво»

освітня програма «Музичне мистецтво»

Програма навчальної дисципліни «Оркестровий клас» спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

« » 2016 р. 20 с.

Розробник:

Дзяман Зінаїда Василівна, ст., викладач кафедри музичних інструментів

Рецензент: Шиманський П.Й., завідувач кафедри музичних інструментів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат мистецтвознавства, доцент

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри музичних інструментів

протокол № 2 від 28 вересня 2016 р.

Завідувач кафедри: _____ (Шиманський П. Й.)

Програма навчальної дисципліни

схвалена науково-методичною комісією факультету мистецтв

протокол № 1 від 28 вересня 2016 р.

Голова науково-методичної

комісії факультету _____ (Шиманський П. Й.)

Програма навчальної дисципліни

схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 2 від 19.10. 2016 р.

© Дзяман З.В.

Вступ

Робоча навчальна програма навчальної дисципліни розробляється на основі програми навчальної дисципліни, навчального плану з урахуванням навчального навантаження студента при вивченні дисципліни.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вдосконалення навичок оркестрової (ансамблевої) гри, формування мистецької особистості .

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна має зв'язки з такими навчальними дисциплінами як “Основи теорії музики”, “Гармонія”, “Поліфонія”, “Сольфеджіо”, “Аналіз музичних творів” , ‘Іструментування “ та іншими.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Вдосконалення гри в оркестрі .
2. Проблеми виконавства.

1. Опис навчальної дисципліни на базі повної загальної середньої освіти

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 22	02 «Культура і мистецтво» 025 «Музичне мистецтво»	вибіркова
Модулів : 2	<i>бакалавр</i>	Рік підготовки 1-4
Змістових модулів: 2		Семестр 1-8
ІНДЗ: немає		Лекції - <i>немає</i>
Загальна кількість годин : 660		практичні заняття -304
Тижневих годин (для денної форми навчання):		Лабораторні – <i>немає</i>
аудиторних : 1сем.- 0 год., 2сем.- 3 год., 3 сем. – 3 год., 4 сем. - 2,5 год., 5 сем. – 2,5 год., 6 сем. – 3 год., 7 сем. – 1.5 год., 8 сем. – 3 год.		Самостійна робота - 316
самостійної роботи : 1сем.- 0 год., 2сем.- 2,77 год., 3 сем. – 2,44 год., 4 сем. -2,13 год., 5 сем. – 2,16 год., 6 сем. – 2,82 год., 7 сем. – 2,3 год., 8 сем. – 5,7 год.		Консультації – 40 год.
консультації: 1сем.- 0 год., 2сем.- 0,35 год., 3 сем. – 0,38 год., 4 сем. -0,33 год., 5 сем. – 0,27 год., 6 сем. – 0,35 год., 7 сем. – 0,43 год., 8 сем. – 0,46 год.		Форма контролю: <i>залік</i> (3,5,7,8 сем.)

Опис навчальної дисципліни
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 12,5	02 «Культура і мистецтво» 025 «Музичне мистецтво»	вибіркова
Модулів : 2	Бакалавр (МС)	Рік підготовки 1-2
Змістових модулів: 2		Семестр 1-4
ІНДЗ: немає		Лекції - немає
Загальна кількість годин : 375		практичні заняття -156
Тижневих годин (для денної форми навчання):		Лабораторні – немає
аудиторних : 1сем.- 3,55 год., 2сем.- 2,53 год., 3 сем. – 1,57 год., 4 сем. -2,46 год.		Самостійна робота - 195
самостійної роботи : 1сем.- 3,61 год., 2сем.- 2,06год., 3 сем. – 2,28 год., 4 сем. -2,15 год.		Консультації – 24 год.
консультації : 1сем.- 0,33 год., 2сем.- 0,4 год., 3 сем. – 0,43год., 4 сем. -0,46 год.		Форма контролю: залік (2,4 сем.)

2.Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є : творчий розвиток особистості майбутнього оркестранта , оволодіння мистецтвом оркестрової (ансамблевої) гри ,підготовка його до організації та здійснення оркестрової діяльності школярів в умовах позакласної та шкільної роботи.

Завдання навчальної дисципліни:

- продовження вироблення навичок на одному чи кількох оркестрових музичних інструментах ;
- набуття навичок оркестрового мислення;
- вироблення навичок сценічної майстерності;

- ознайомлення студентів з кращими зразками класичної та фольклорної музики, системою оркестрово-виконавського навчання;

Вимоги до знань й умінь студентів:

Студенти повинні знати:

- Суть і зміст основних понять та категорій дисципліни;
- характеристики оркестрових музичних інструментів;
- розташування оркестрових груп;
- акустичні властивості, як оркестрових груп, так і всього оркестру;
- оркестровий репертуар.

Студенти повинні вміти:

- Грати на оркестрових музичних інструментах;
- вміти провести репетицію як оркестрової групи, так і всього оркестру;
- здійснити редагування оркестрових партій, виставити відповідні штрихи;
- здійснити дрібний ремонт оркестрових інструментів;
- володіти досконало одним чи декількома інструментами оркестру.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).

Тема 2. Сцена і оркестр.

Змістовий модуль 2.

Тема 3. Підготовка до концертного виступу.

Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.

4. Структура навчальної дисципліни на базі повної загальної середньої освіти

2 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
	660	304	40	316
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	34	15	2	17
Тема 2. Сцена і оркестр.	27	15	2	10

Разом за змістовим модулем 1.	61	30	4	27
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	23	12	1	10
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	21	10	1	10
Разом за змістовим модулем 2	44	22	2	20
Усього годин	105	52	6	47

3 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	36	20	2	14
Тема 2. Сцена і оркестр.	26	14	2	10
Разом за змістовим модулем 1.	62	34	4	24
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	22	10	2	10
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	21	10	1	10
Разом за змістовим модулем 2	43	20	3	20
Усього годин	105	54	7	44

4 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в	28	14	2	12

оркестрі (ансамблі).				
Тема 2. Сцена і оркестр.	19	10	1	8
Разом за змістовим модулем 1.	47	24	3	20
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	16	8	1	7
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	12	6	1	5
Разом за змістовим модулем 2	28	14	2	12
Усього годин	75	38	5	32

5 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	36	20	2	14
Тема 2. Сцена і оркестр.	19	10	1	8
Разом за змістовим модулем 1.	55	30	3	22
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	21	10	1	10
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	14	6	1	7
Разом за змістовим модулем 2	35	16	2	17
Усього годин	90	46	5	39

6 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин		
	Усього	у тому числі	

		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	42	22	2	18
Тема 2. Сцена і оркестр.	21	10	1	10
Разом за змістовим модулем 1.	63	32	3	28
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	21	10	1	10
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	21	10	1	10
Разом за змістовим модулем 2	42	20	2	20
Усього годин	105	52	5	48

7 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	23	8	3	12
Тема 2. Сцена і оркестр.	13	4	1	8
Разом за змістовим модулем 1.	36	12	4	20
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	15	6	1	8
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	9	4	1	4
Разом за змістовим модулем 2	24	10	2	12
Усього годин	60	22	6	32

8 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	36	10	2	24
Тема 2. Сцена і оркестр.	32	10	2	20
Разом за змістовим модулем 1.	68	20	4	44
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	26	10	1	15
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	26	10	1	15
Разом за змістовим модулем 2	52	20	2	30
Усього годин	120	40	6	74

**Структура навчальної дисципліни
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня
«молодший спеціаліст»**

1 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
	375	156	24	195
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	42	20	2	20
Тема 2. Сцена і оркестр.	31	14	2	15
Разом за змістовим модулем 1.	73	34	4	35
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	36	20	1	15

Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	26	10	1	15
Разом за змістовим модулем 2	62	30	2	30
Усього годин	135	64	6	65

2 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	27	15	2	10
Тема 2. Сцена і оркестр.	13	5	2	6
Разом за змістовим модулем 1.	40	20	4	16
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	20	9	1	10
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	15	9	1	5
Разом за змістовим модулем 2	35	18	2	15
Усього годин	75	38	6	31

3 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	19	7	2	10
Тема 2. Сцена і оркестр.	17	5	2	10

Разом за змістовим модулем 1.	36	12	4	20
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	14	5	1	8
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	10	5	1	4
Разом за змістовим модулем 2	24	10	2	12
Усього годин	60	22	6	32

4 семестр

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Практичні заняття	Консультації	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі).	32	10	2	20
Тема 2. Сцена і оркестр.	29	10	2	17
Разом за змістовим модулем 1.	61	20	4	37
Змістовий модуль 2.				
Тема 3. Підготовка до концертного виступу.	22	6	1	15
Тема 4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.	22	6	1	15
Разом за змістовим модулем 2	44	12	2	30
Усього годин	105	32	6	67

5.Теми практичних робіт

1. Вдосконалення гри в оркестрі (ансамблі). Індивідуальна гра . Гра в оркестровій групі. Вдосконалення ансамблевого відчуття в оркестрі(ансамблі).
2. Сцена і оркестр. Підготовка до гри на сцені. Репетиційні заняття на сцені. (оркестровими групами , цілим колективом).
3. Підготовка до концертного виступу. Підготовка інструментарію, партій, аксесуарів.
4. Концертний виступ, як підсумкова діяльність оркестранта.

6. Самостійна робота

на базі повної загальної середньої освіти

Тема	Кількість
------	-----------

	годин
Тема 1. – Самостійне відпрацювання технічних місць оркестрових (ансамблевих) партій.	111
Тема 2. Опрацювання додаткової літератури, в якій висвітленні проблеми сценічної підготовки.	74
Тема 3. Відпрацювання елементів до концертної підготовки.	70
Тема 4. Відпрацювання елементів до концертної підготовки.	61
Разом	316

**Самостійна робота
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня
«молодший спеціаліст»**

Тема	Кількість годин
Тема 1. – Самостійне відпрацювання технічних місць оркестрових (ансамблевих) партій.	60
Тема 2. Опрацювання додаткової літератури, в якій висвітленні проблеми сценічної підготовки.	48
Тема 3. Відпрацювання елементів до концертної підготовки.	48
Тема 4. Відпрацювання елементів до концертної підготовки.	39
Разом	195

7.Індивідуальні завдання.

Відвідати концертний виступ одного з творчих колективів (визначених викладачем). Здійснити аналіз виступу (склад учасників, репертуар. Особливості звучання, інтерпретація творів, злагодженість звучання, звуковий баланс, музична та сценічна культура.

Відвідати репетиції одного з творчих музичних колективів (за вибором студента). Вивчити особливості організації його роботи. Ознайомитись з історією створення особливостями добору репертуару та планування репетиційної роботи.

Використовуючи отримані практичні знання, підготувати оркестрові партії певної оркестрової групи, в яких мають бути виставлені відповідні штрихи, цифри та інші позначення. Підготувати інструментарій до концертного виступу, враховуючи можливі труднощі. На прикладі своєї гри продемонструвати виконання оркестрової партії.

8.Методи та засоби навчання.

Практичні – гра в оркестрі (ансамблі).

Наочні – ілюстрація, демонстрація.

Комбіновані .

9.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Модульні контрольні роботи, залік.

10.Методи та засоби діагностики успішності навчання

З метою діагностики успішності студентів використовуються:

- усне опитування на практичних заняттях;
- практичне виконання творів;
- контрольні роботи;
- модульні контрольні роботи;
- самостійні роботи;
- залік, як підсумковий засіб діагностики успішності.

Засоби – завдання для модульних контрольних робіт, підручники, навчальні посібники, репертуарні збірники.

11.Розподіл балів, які отримують студенти на базі повної загальної середньої освіти

2-3 семестр

4-5 семестр

6-7 семестр

Поточний контроль (max = 40 балів)				Модульний контроль(max = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1				Модуль 2		
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		МКР 1	МКР 2	
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	30	30	100
10	10	10	10			

Розподіл балів, які отримують студенти 8 семестр

Поточний контроль	Модульний	Загальна
-------------------	-----------	----------

(max = 40 балів)				контроль(max = 60 балів)	кількість балів
Модуль 1				Модуль 2	
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		МКР 60	100
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4		
10	10	10	10		

**Розподіл балів, які отримують студенти
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня
«молодший спеціаліст»
1-2 семестр
3-4 семестр**

Поточний контроль (max = 40 балів)				Модульний контроль(max = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1				Модуль 2		
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		МКР 1	МКР 2	100
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4			
10	10	10	10	30	30	

Критерії оцінювання: По кожній із тем, які виносяться на практичні заняття, виставляються максимально по 10 балів. Загальна сума балів поточного контролю становить 40 балів.

10 балів – “відмінно” – виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями у повному обсязі та передбаченими практичними навичками;

8 балів – “добре” - виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями та практичними навичками, недостатньо вміє застосовувати набуті знання на практиці;

6 -7 балів – “задовільно” – виставляється, якщо студент в основному оволодів матеріалом згідно програми, має основи теоретичних знань і володіє основними практичними навичками;

4-5 балів – “незадовільно” – виставляється, якщо студент не володіє понятійним апаратом, знання поверхові, основні практичні навички відсутні.

**Модульний контроль
на базі повної загальної середньої освіти**

54-60 балів – “відмінно” – виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями у повному обсязі та передбаченими практичними навичками;

45-53 балів – “добре” - виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями та практичними навичками, недостатньо вміє застосовувати набуті знання на практиці;

36-44 балів – “задовільно” – виставляється, якщо студент в основному оволодів матеріалом згідно програми, має основи теоретичних знань і володіє основними практичними навичками;

35-43 балів – “незадовільно” – виставляється, якщо студент не володіє понятійним апаратом, знання поверхові, основні практичні навички відсутні.

Модульний контроль на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»

27-30 балів – “відмінно” – виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями у повному обсязі та передбаченими практичними навичками;

22-26 балів – “добре” - виставляється, якщо студент засвоїв матеріал згідно навчальної програми, володіє теоретичними знаннями та практичними навичками, недостатньо вміє застосовувати набуті знання на практиці;

18-21 балів – “задовільно” – виставляється, якщо студент в основному оволодів матеріалом згідно програми, має основи теоретичних знань і володіє основними практичними навичками;

11-17 балів – “незадовільно” – виставляється, якщо студент не володіє понятійним апаратом, знання поверхові, основні практичні навички відсутні.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D		
60 - 66	E	Задовільно	
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Список джерел

1. Андреев В. /Збірник п'єс для шкільного оркестру народних інструментів. Вип. 2/
Упор. Л.Греков. – К. Сов. композитор. (Укр. респ. відділення), 1962. – С.21-31.
2. Барсова І. Книга про оркестр. К.: Муз. Україна, 1988. – С.157.

3. Бетховен Л. Легкі п'єси для початкових оркестрів російських народних інструментів /Упор. Г.Крилов. – М.: Музгиз, 1963. – С.27-28, С.25-26, С.12-13, С.15-16.
4. Брамс І. Угорський танок №5 / Збірник популярних п'єс та пісень для оркестру народних інструментів. Інструментовка М.Хівріч. – К.: Мистецтво, 1952. С.99-107.
5. Будашкін М. Друга рапсодія /Антологія літератури для оркестру російських народних інструментів. Частина 4. – М.: Музика, 1987. С.96-130.
6. Глінка М. “Не щєбєчи, соловейко” /Легкі п'єси для дитячого оркестру народних інструментів /Упор. О.Комаров. – М.: Музика, 1974. С.59-68.
7. Гріг Е. Норвежський танець №3 /З репертуару російських народних інструментів оркестру ім. В.Андрєєва. – М.: Музика, 1976. С.46-54.
8. Дворжак А. Слов'янський танець №2. /Курс гри в оркестрі народних інструментів. Частина друга. /Упор. В.Лапченко. – К., Муз. Укр., 1977. С.20-42, С.5-19.
9. Канерштейн М. Вопросы дирижирования. – М.: Музыка, 1972. - 255 с.
10. Колєсса М. Основи техніки диригування. – К.: “Муз. Україна”, 1981. – 208с.
11. Косєнко В. Гавот сі мінор. /П'єси для оркестру народних інструментів /Упор. А.В.Онуфрієнко. – К.: ”Муз. Україна”, 1976. – С.17-32.
12. Куліков П. Липа вековая. /Антологія літератури для оркестру російських народних інструментів. Ч.6. – М.: Музика, 1989. – С.146-159.
13. Лисєнко М. Елегія. / П'єси для оркестру народних інструментів/ Упор. А.В.Онуфрієнко. К.: Муз. Україна, 1978. С. 50-55.
14. Мусин І. Техніка дирижирования. – М.: Музыка, 1967. – 352с.
15. Мусоргський М. Тюльрийський сад / Репертуар самодіяльного оркестру російських народних інструментів. Вип.. 8. – М.: Сов. комп., 1988. – С. 116-128, С. 22-28.
16. Мясков К. Гуцульський танок. / П'єси для оркестру народних інструментів. – К.: Муз. Україна, 1980. – С. 3-20. Грузинський танок. / УРРПС Республ. буд. художньої самодіяльності. – Київ, 1972. – 46 с.
17. Прокоф'єв С. Марш. / На дозвіллі. Репертуарний збірник для дитячих самодіяльних оркестрів народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1978. – С.29-35.
18. Рахманінов С. Серенада. / З репертуару оркестру російських народних інструментів імені В.Андрєєва. – М.: Музыка, 1976. – С. 12-31.
19. Романс з Української симфонії невідомого автора першої чверті ХІХ ст. / Упор. В.Лапченко. / Курс гри в оркестрі народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1981. – С.22-39.
20. Стеценко К. Пісня без слів. Вечірня пісня / Класичні твори. – К.: Муз фонд СРСР (Українська республіканська філія), 1952. – С. 59-76, С. 81-83.
21. Свиридов Г. Романс. / Репертуар клубного оркестру російських народних інструментів. Вип.. 6. – М.: Музыка, 1988. – С. 60-73.
22. Сен-Санс К. Лебедь. / Начинаюшому оркестру русских народных инструментов / Сост. И.Обликин. Вып. 8. – М.: Музыка, 1976. – С. 25-36.
23. Хайкин Б. Бєсєды о дирижерском мастерстве: Статьи. – М.: Советский композитор, 1984. – 240 с.
24. Чайковський П. Пролісок. / Курс гри в оркестрі народних інструментів / Упор. В.Лапченко. – К.: Музична Україна, 1981. С. 3-21.
25. Шостакович Д. Вальс-жарт. / Легкі п'єси для дитячого оркестру народних інструментів / Упор. О.Комаров. – М.: Музыка, 1974. – С. 12-35. Романс. / Репертуар клубного оркестру російських народних інструментів. Вип.. 7. – М.: Музыка, 1989. – С. 123-127.
26. Шамо. І. Веснянка. / П'єси для оркестру народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1972. – С. 2-11.
27. Шуберт Ф. Вечірня серенада. / П'єси для оркестру російських народних інструментів. М.: Музыка, 1971. – С. 130-158.
28. Щєдрін Р. Дівочий танок. / На дозвіллі. Репертуарний збірник для дитячих самодіяльних оркестрів народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1978. – С. 36-41.

